

REZUMAT

CORONAVIRUS 'CRUSH TEST': REZISTENȚA LA DEZINFORMARE A STATELOR EAP ȘI A ROMÂNIEI

REZUMAT

Studiul prezintă o imagine de ansamblu asupra acțiunilor și strategiilor de comunicare legate de COVID-19 întreprinse de cele șase state ale Parteneriatului Estic (Azerbaidjan, Armenia, Belarus, Georgia, Republica Moldova și Ucraina) și România. Totodată studiul își propune să identifice cele mai folosite narațiuni pentru dezinformare. Acest studiu este o consecință logică și o completare în acord cu evenimentele actuale a Indexului de Reziliență la Dezinformare, publicat în 2018 de către Consiliul pentru Politică Externă „Ukrainian Prism”.

Scopul acestei cercetări este de a testa unele dintre ipotezele făcute în 2018 de către experții naționali și de a analiza modul în care a evoluat reziliența statelor față de dezinformare. Considerăm că avalanșa agresivă de dezinformare generată de pandemia COVID-19 reprezintă un test pentru reziliența statală. În plus, studiul vizează creșterea gradului de conștientizare a publicului larg cu privire la posibilele amenințări pe care dezinformarea legată de COVID-19 le poate produce la nivelul instituțiilor statului.

În timp ce țările se concentrează în mod evident pe gestionarea problemelor umanitare și de asistență medicală legate de pandemie, sfera informațională este, de asemenea, sub presiune. Analiza noastră sugerează că, în timp ce sursele de dezinformare pot fi diferite (atât interne, cât și străine), consecințele știrilor și informațiilor false sunt similare, iar acestea ar putea genera panică, neîncredere în activitățile guvernamentale și ar putea duce la gestionarea necorespunzătoare a crizei.

Cadrul analizei este structurat în jurul a trei componente principale: capitole de țară, narațiuni de dezinformare și index. Experți locali din șapte țări au analizat acțiunile, declarațiile și inițiativele instituțiilor guvernamentale și neguvernamentale, inclusiv a mass-media și a organizațiilor religioase, precum și a narațiunilor prezente în discursul public și mediatic într-o perioadă de 6 luni (februarie-iulie 2020).

Analiza a arătat că, deși în majoritatea țărilor, primele cazuri de COVID-19 au fost detectate din martie, narațiunile de dezinformare și teoriile conspirației s-au răspândit încă din ianuarie-februarie a.c.. Aceste narațiuni de dezinformare corespund trendului global și au în principal o natură geopolitică legată de disputele China-SUA sau sunt generate de frica de necunoscut.

Rezultatele cercetării au stabilit că introducerea stării de urgență în statele studiate aproape că nu a avut nici un impact asupra răspândirii de dezinformare. Unul dintre principalii factori care a influențat fluxul de știri false a corespuns cu momentul furnizării de informații despre pandemie de către autoritățile guvernamentale naționale. De îndată ce mass-media și publicul larg a avut acces la informațiile oficiale, prin intermediul unor informări periodice, site-uri oficiale, etc., vidul de informații a fost umplut, lăsând mai puțin spațiu pentru manipulare.

Chiar și așa, mass-media a jucat un rol important atât în răspândirea, cât și contracararea dezinformărilor. Din păcate, în unele țări, mass-media a devenit ostatică preferințelor politice ale proprietarilor trusturilor de media sau, în etapa inițială, a lipsei cunoștințelor specifice necesare pentru acoperirea știrilor despre pandemie. Situația a fost mai bună în țările cu un cod de conduită și norme de autoreglare a mass-media și, în același timp, a fost mai dificilă în statele în care mass-media a fost predominant controlată de stat.

Toate țările s-au confruntat cu o problemă de echilibrare între necesitatea de a preveni răspândirea dezinformării, blocând astfel unele știri sau surse online controversate, și dreptul la liberă exprimare. Cu toate acestea, nivelul criticilor aduse de societatea civilă a fost, probabil, corelat cu nivelul democratic existent în țările respective și cu încrederea în acțiunile guvernamentale. De exemplu, în Azerbaidjan și Belarus au existat numeroase cazuri de abuz de putere și utilizare blocării libertății de exprimare ca pedeapsă pentru opoziție, astfel încât orice restricții noi au fost percepute prin prisma unor presiuni suplimentare. În tot acest timp, în Ucraina, publicul a acceptat necesitatea blocării unor pagini de Facebook de către serviciile de securitate ca un pas necesar pentru a preveni răspândirea dezinformării, întrucât anterior astfel de acțiuni au fost legate preponderent de prevenirea propagandei rusești sau separatiste.

România, Ucraina și Georgia s-au clasat pe locurile fruntașe în ceea ce privește reziliența societală și eficiența răspunsului guvernamental, fără a atinge însă un nivel maxim de puncte în index. În același timp, Azerbaidjan, Belarus și Republica Moldova au obținut cel mai mic scor. Pentru răspunsul guvernului, Georgia a primit cel mai mare scor (6 din 9), urmată de Ucraina (5 din 9), în timp ce Republica Moldova – cel mai mic (0). Reacția mass-media a fost cel mai bine evaluată în cazul

României (3 din 4) și cea mai slabă în cazul Belarus (1 din 4). Răspunsul societății civile a fost cel mai bine apreciat în cazul Ucrainei și României (7 din 8 pentru ambele țări), în timp ce la acest captiol cel mai slab s-au clasat Azerbaidjan și Belarus (1 din 8 pentru ambele țări).

NARAȚIUNILE

Conform studiului nostru, în timp ce narațiunile rusești ocupă un loc permanent în timpul pandemiei la nivel discursului public, Federația Rusă nu a fost singura sursă de dezinformare, lăsând suficient spațiu pentru generarea de alte narațiuni la nivel intern și global. Totuși, populația de limbă rusă a rămas cea mai vulnerabilă la dezinformare.

Majoritatea narațiunilor de dezinformare care au circulat în timpul pandemiei și care au putut fi identificate în toate țările studiate ar putea fi grupate după cum urmează:

- cele legate de sănătate (de exemplu, simptome, diagnostic, remedii);
- cele cu tentă geopolitică (de exemplu, acțiuni sau încercări de influență propagate din state terțe, acțiuni legate de politica externă, asistență externă);
- cele legate de activitatea guvernamentală (de pildă, amenințări la adresa democrației și a drepturilor omului, guverne 'eșuate', clivaje politice interne, etc.);
- cele legate de teorii ale conspirației (de exemplu, tehnologia 5G, virusul ca armă creată în mod intenționat, virusul inventat de Bill Gates etc.).

AZERBAIDJAN

În Azerbaidjan, campaniile de dezinformare au rădăcini atât la nivel global, cât și la nivel național, în timp ce autoritățile au gestionat în mod greșit situația. Informațiile din mass-media de stat și centrele de cercetare din Rusia au rămas principala sursă de dezinformare cu privire la COVID-19, în timp ce comunitatea de limbă rusă a fost cel mai vulnerabil grup țintă din țară. Mass-media independentă și societatea civilă au fost puternic restricționate din cauza situației politice

generale din țară. Măsurile restrictive stricte impuse de guvern au fost foarte criticate, și nu au avut nici un efect pozitiv asupra rezilienței societății azere la dezinformare. În ciuda faptului că autoritățile azere furnizau informații de bază, acestea nu fost deschise întrebărilor venite din partea mass-media și a societății civile, creându-se astfel astfel un vid informațional. Confuzia inițială cu privire la desfășurarea întrunirilor religioase nu a indus în eroare societatea. Comunitățile religioase, inclusiv liderii lor, nu au fost activi la nivel de discurs informațional, nici în răspândirea dezinformării. Principalele narațiuni s-au schimbat odată cu evoluția pandemiei, de la cele geopolitice (de pildă, rapoarte despre planul secret al Statelor Unite de a crea COVID-19 ca armă biologică sau analize despre prăbușirea Uniunii Europene) la cele care, în vârful crizei medicale, făceau referire la „succesele” guvernului în gestionarea pandemiei, susținând că „modelul azer” de a lupta împotriva coronavirusului este studiat în lume.

ARMENIA

Armenia a fost martora unei serii de narațiuni anti-guvernamentale ce au de-a face cu competiția politică din țară. În acest sens dezinformarea a fost răspândită în mare parte de oponenții politici pentru a submina încrederea în guvernul armean. Răspunsul inițial al guvernului a debutat cu numirea unui vice prim-ministru care a funcționat ca persoană de contact, precum și cu actualizări sistematice furnizate de Ministerul Sănătății. Informările periodice au avut un efect pozitiv și au umplut vidul informațional. Cu toate acestea, problemele legate de management-ul greșit al pandemiei și de confidențialitatea datelor au umbrit răspunsul pozitiv inițial. Politicizarea excesivă a peisajului mass-media din Armenia a avut însă un efect negativ. În ceea ce privește rețelele sociale, un impact negativ l-au avut (foști) medici-bloggeri, care amestecând politica și medicina, au răspândit informații false despre virus. Societatea civilă a avut atât răspunsuri pozitive, cât și negative și a fost implicată atât în răspândirea, cât și în combaterea dezinformării. Principalele narațiuni în Armenia au fost cele care critică măștile și măsurile de carantină, măsurile guvernamentale și rolul lui George Soros în răspândirea virusului.

BELARUS

Cazul Belarus are particularitățile sale, deoarece este singura țară în care carantina și starea de urgență nu au fost introduse. În plus, pandemia a evoluat în paralel cu o campanie electorală tensionată. Astfel, guvernul și înalții demnitari înșiși au fost una dintre principalele surse de dezinformare, alături de propaganda rusească. În faza inițială a răspândirii pandemiei, strategia informațională a Minsk-ului a fost în mare parte axată pe preîntâmpinarea instalării panicii în rândul populației prin publicarea unor date foarte limitate despre situația epidemiologică și prin minimizarea riscului de infecție. Președintele Lukașenko a devenit principalul furnizor de știri false. Acest lucru a dus la un vid informațional în ceea ce privește situația reală din jurul pandemiei COVID-19. Mass-media independentă și politicienii din opoziție au criticat acțiunile guvernamentale și au încercat să prezinte surse alternative de informație. Aceasta a determinat autoritățile să lanseze atacuri împotriva mass-mediei opoziției. În lipsa măsurilor de carantinare în Belarus, organizațiile și grupurile societății civile au fost mai determinate să susțină aplicarea unor măsuri mai stricte de distanțare socială și să susțină personalul medical din spitale decât să contracareze dezinformarea. Principalele narațiuni au vizat negarea pericolului COVID-19, blamarea concurenței geopolitice între China și SUA pentru criza pandemică.

GEORGIA

Răspunsul guvernamental în Georgia a fost unul dintre cele mai reușite, rezultând atât într-un bun management al situației pandemice, cât și într-o bună strategie de comunicare. Cu toate acestea, criza politică și perspectiva organizării alegerilor parlamentare în timp de pandemie au avut un impact negativ asupra mediului informațional. Cea mai mare provocare pentru Georgia a reprezentat-o comunicarea măsurilor de carantină și a restricțiilor pentru minorităților naționale (comunitățile armenice și azere), ceea ce a dus la o serie de incidente. Înființarea Consiliului de coordonare inter-agenții de către Guvernul Georgiei a avut un efect pozitiv, dat fiind faptul că au fost furnizate informații importante, s-au organizat briefing-uri zilnice, s-au creat

site-uri web specializate și s-a pus în funcțiune o linie telefonică dedicată. În ceea ce privește mass-media, probleme au existat în ceea ce privește știrile difuzate de sursele rusești care au fost retraduse în georgiană de către media din teritoriile ocupate din Georgia. Dezinformarea a inclus știri false despre presupusele laboratoare americane din Georgia, care ar fi „creat COVID-19”. Totodată, narațiunile anti-SUA, anti-liberale, anti-carantină au fost cele mai populare.

REPUBLICA MOLDOVA

În Republica Moldova, răspunsul la situația pandemică și acoperirea media a acestui subiect au fost puternic politizate. Competiția politică generală din țară au avut un efect negativ și a condus la un nivel crescut de dezinformare și manipulare. Au fost observate campanii de dezinformare rusești și chineze, precum și încercări de influențare a mass-media. Planul de răspuns al Republicii Moldova prezentat în martie a avut o componentă de comunicare care a inclus mass-media și social media, briefing-uri ale oficialilor de vârf, linii de asistență și site-uri web. Comunicarea despre situația COVID-19 din țară a fost efectuată de două ori pe zi de către grupul operativ responsabil cu situația pandemică. Cu toate acestea, încrederea generală scăzută a populației din Republica Moldova în guvern și clivajul dintre informațiile furnizate de autorități și situația reală, din teren, au condus la o percepție negativă asupra informațiilor oficiale. În plus, președintele și guvernul au furnizat informații contradictorii. La nivel de mass-media o prezență semnificativă a conținutului mediatic rusesc și a canalelor TV rusești a avut un efect negativ grav, care a inclus atât știri false, cât și propagandă. Biserica a fost una dintre sursele de dezinformare, inclusiv prin răspândirea știrilor false despre tehnologia 5G și despre originea virusului (de fapt, majoritatea narațiunilor erau identice cu cele răspândite de Biserica Ortodoxă Rusă). Cele mai populare narațiuni răspândite în Republica Moldova au fost cele legate de metodele de tratament, de temerile legate imposibilitatea de recuperare, precum și de teoriile conspirației (chip-area populației, laboratoare 5G, SUA). În plus, un discurs geopolitic a fost și el identificat, ce s-ar traduce prin „moartea a venit din Occident și ajutorul vine din Rusia și China”.

ROMÂNIA

Confruntate cu perspectiva pandemiei Covid-19, autoritățile române au reușit să pună laolaltă un pachet de măsuri pentru prevenirea răspândirii virusului și au încercat să informeze populația cu privire la riscul epidemiologic. Cu toate acestea, reacția societală a fost una mixtă, în timp ce măsurile guvernamentale au avut un efect amestecat asupra populației. În acest context, spațiul informațional românesc a fost ținta unor valuri consecutive de dezinformare. Teoriile conspirației legate de originea virusului și de impactul negativ al tehnologiei 5G au fost cele mai des întâlnite. Una dintre cele mai vizibile surse de dezinformare au fost site-urile web originare din Republica Moldova. Cercetarea a concluzionat că indicarea Rusiei ca principală sursă de dezinformare în spațiul informațional românesc ar fi prea simplistă, deoarece entități interne, fără legături clare cu Federația Rusă, sunt de asemenea interesate să distribuie știri false și narațiuni alternative în scopuri similare: slăbirea încrederii în instituțiile statului și generarea de panică.

UCRAINA

Informațiile manipulate, folosind un amestec de emoționalitate și raționalitate, au devenit omniprezente și dominante în Ucraina începând cu 2014. Acestea s-au accentuat în criza pandemică din 2020. Lunga experiență acumulată în războiului informațional cu Rusia, precum și existența unui număr de ONG-uri specializate în contracarea dezinformării, au asigurat ucrainenilor un anumit nivel de reziliență față de dezinformare și știri false. Răspunsul guvernului a fost satisfăcător, incluzând aici informații furnizate zilnic și crearea de site-uri web speciale. Serviciile de securitate au fost, de asemenea, implicate în prevenirea răspândirii dezinformării, în special la nivelul rețelelor sociale. Mass-media însă a dovedit mai puțin reziliență din cauza mai multor factori: politizarea peisajului mediatic, lipsa cunoștințelor profesionale, influența rusă și referirea la surse necunoscute și necontrolate. În același timp, au existat exemple pozitive de surse de informare în masă care au furnizat o acoperire specială pentru a umple golurile informaționale și pentru a demonta miturile și știrile false despre COV-

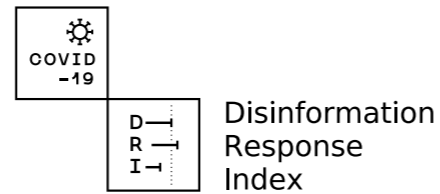
ID-19. Societatea civilă din Ucraina a fost rezilientă și pregătită, implicându-se activ în toate direcțiile: furnizarea de informații adecvate, demontarea miturilor, verificarea informațiilor, etc. Dezinformarea răspândită în Ucraina a fost diferită în funcție de situație. A început cu știri false și teorii ale conspirației pe fondul lipsei de cunoștințe sanitare, continuând cu narațiuni geopolitice despre sprijinul străin în combaterea pandemiei. Cele mai populare știri false au fost cele despre originea virusului (inclusiv „laboratoarele SUA din Ucraina”) și despre metodele de tratament, precum și despre rolul lui George Soros în provocarea pandemiei.

RECOMANDĂRI

Următoarele recomandări au fost elaborate de experți care pot fi aplicate nu doar în mod individual, în fiecare dintre țările studiate, ci și la nivel de regiune.

1. Coordonarea eficientă între ministere și agenții în furnizarea de informații pentru a evita neînțelegeri și știri false în scopul sporirii încrederii.
2. Nevoia de asigurări din partea instituțiilor statului că cetățenii primesc informații complete, veridice și în timp util despre pandemie, cu acces ușor la informații atât în interiorul țării, cât și în străinătate, inclusiv în limbile minorităților naționale.
3. Încrederea reciprocă este esențială pentru asigurarea coeziunii și a unității la nivel social. În schimb, nivelurile mai scăzute de încredere existente între instituțiile statului și societatea civilă afectează reziliența statală.
4. Pentru a combate dezinformarea, în special în mediul online, trebuie încurajate verificarea profesională și dezbaterile.
5. Pe lângă dezmințirea dezinformării în sine, metoda „arătării vinovaților” ar trebui folosită pentru a-i indica pe cei care răspândesc dezinformarea. Sunt necesare măsurile adecvate pentru a preveni viitoarele cazuri de dezinformare.

COVID-19 DISINFORMATION RESPONSE INDEX

A

Government Response (maximum 9)

Governmental activities on informing the public and media, fighting disinformation, cooperating with civil society that could either positively or negatively influence the spread of COVID-19 related disinformation.

B

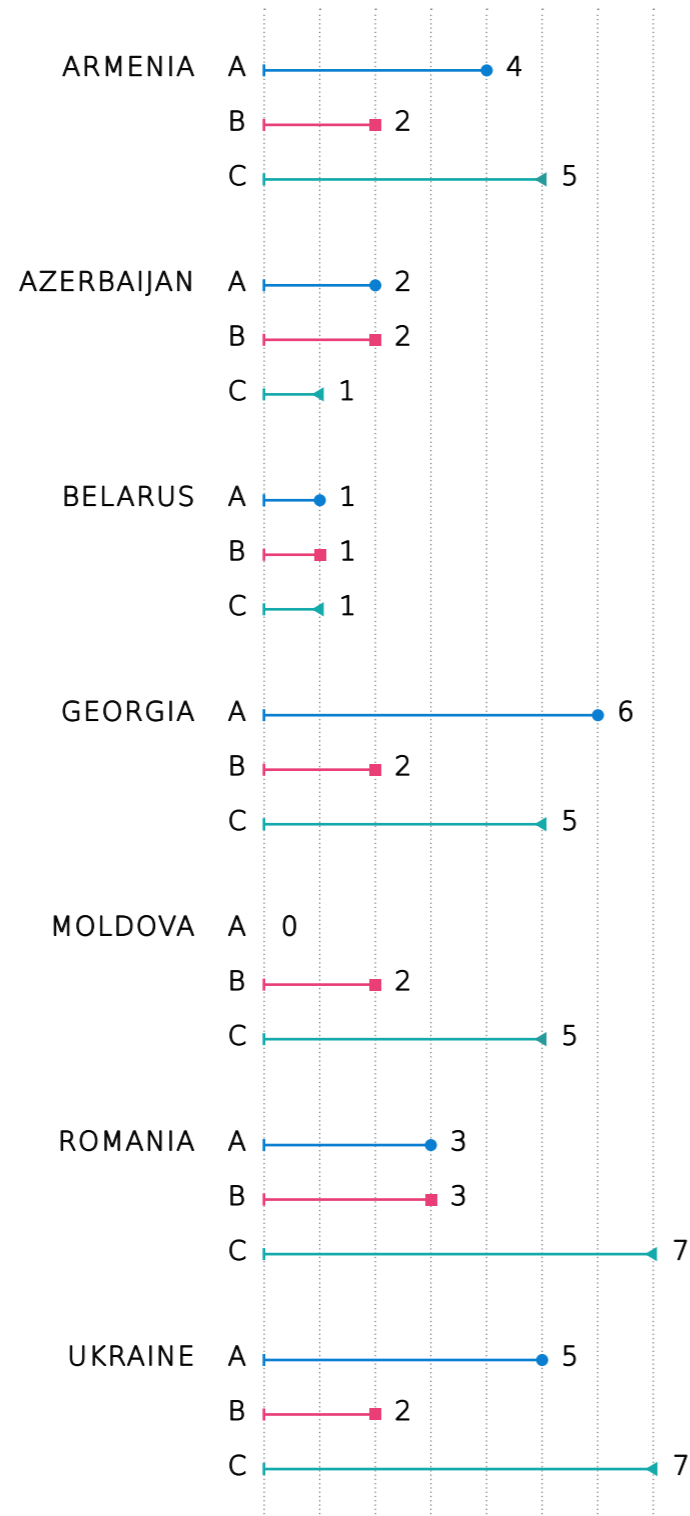
Media Response (maximum 4)

Measures taken by the state and independent media to counter COVID-19 related disinformation and ensure spread of evidence-backed information.

C

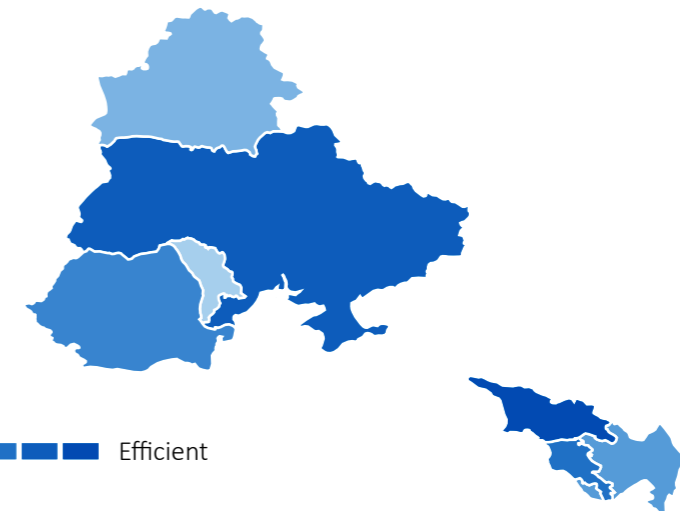
Society Response (maximum 8)

Actions by civil society (formal organizations and informal initiatives) to counter COVID-19 related disinformation, ensure spread of evidence-backed information

Government Response

Poor Efficient

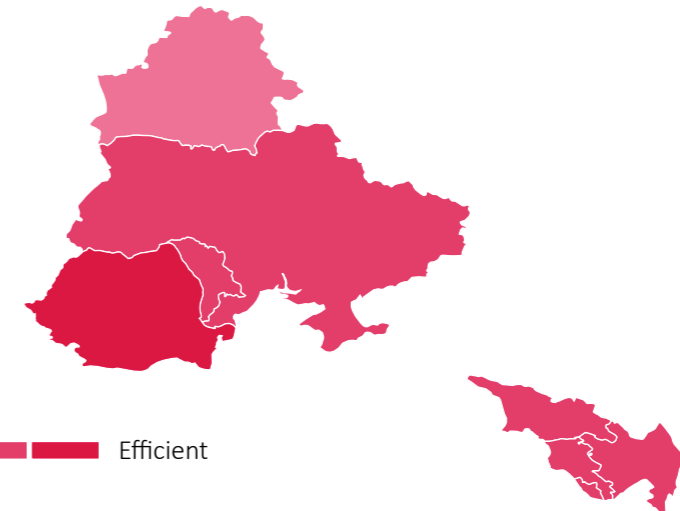

- A Moldova
- Belarus
- Azerbaijan
- Romania
- Armenia
- Ukraine
- Georgia

Media Response

Poor Efficient

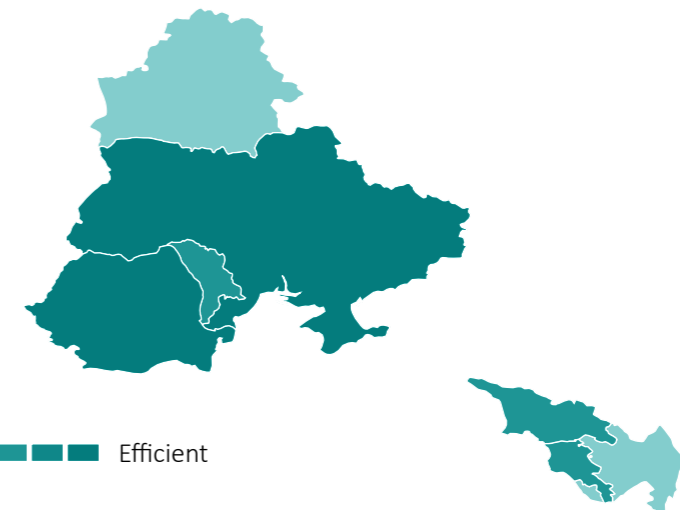

- B Belarus
- Armenia
- Azerbaijan
- Georgia
- Moldova
- Ukraine
- Romania

Society Response

Poor Efficient

- C Azerbaijan
- Belarus
- Armenia
- Georgia
- Moldova
- Romania
- Ukraine

Coordinator:

Olga Chyzhova

Editor:

Hanna Shelest, PhD

AUTHORS:

Richard Giragosian, Regional Studies Center, Armenia

Najmin Kamilsoy, Charles University, Azerbaijan

Dzianis Melyantsou, Minsk Dialogue Council on International Relations, Belarus

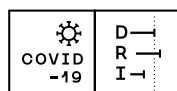
Lasha Tughushi, PhD, Liberal Academy Tbilisi, Georgia

Natalia Stercul, PhD, Foreign Policy Association of the Republic of Moldova, Moldova

Teodor Lucian Moga, PhD, Centre for European Studies, Faculty of Law, Alexandru Ioan Cuza University of Iasi, Romania

Sergiy Gerasymchuk, Oleksandr Kraiev, Foreign Policy Council "Ukrainian Prism", Ukraine

The research was carried out in Summer, 2020 by the Foreign Policy Council "Ukrainian Prism" (www.prismua.org) in the framework of the project "Coronavirus crush test: Disinformation Resilience of EaP states and Romania", supported by the Black Sea Trust for Regional Cooperation, a Project of the German Marshall Fund of the United States. Opinions expressed in this publication do not necessarily represent those of the Black Sea Trust or its partners.

Disinformation
Response
Index